

Geliş Tarihi : 28.04.2016
Kabul Tarihi: 18.07.2016

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XVI/32 (2016-Bahar/Spring), ss. 289-293.

Kitap Tanıtımı

Book Review

Klaus Wolf, *Gelibolu 1915 – Birinci Dünya Harbi'nde Alman-Türk Askeri İttifakı*, Çeviren: Eşref Bengi Özbilen, (1. Baskı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, 679 sy.

Eserin yazarı Klaus Wolf'a göre Troya'dan pek uzakta olmayan Gelibolu muharebeleri, Alman İmparatorluğu'nun diğer büyük Avrupa devletlerinin aleyhine olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun müttefiki sıfatıyla teveccühünü kazanabileceği "*Şark Meselesi*"nin çözümü adına uzun bir süredir yapılan mücadelenin dönüm noktasını oluşturmaktaydı. Yazarın ifadesiyle bu mücadele, kazanan ve kaybeden taraflarda farklı sonuçlara yol açtı. Sonradan Atatürk adını alacak olan Mustafa Kemal, Türkiye'nin ulusal kurtarıcısı ve kahramanı rolünü Gelibolu savunmasında gösterdiği başarılarla elde etti. Kaybeden tarafta yer alan Avusturya ve Yeni Zelanda da ise bu yenilgi, çoğu tarihçi ve araştırmacıya göre, Büyük Britanya'dan kopuşa ve bağımsızlığa yönelimin önde gelen sebebi olarak kabul edilmektedir.

Yazar bu çalışmasıyla Gelibolu muharebelerinin tarihsel olarak incelenmesinde Alman bakış açısını vurgulamak istediğini dile getirmekte, yeni bir Alman kahramanlık destanı yaratılma amacı taşımasa da bu savaşta hayatını kaybetmiş olan bir çok unutulmuş Alman askerlerini anmaya önem verdiğini ifade etmektedir.

Eserde giriş bölümü dışında on yedi bölüm ve ekler kısmı bulunmaktadır. Ayrıca eserde fotoğraflarla desteklenen zengin bir harita ve kroki bölümü de bulunmaktadır.

Kitabın "*1913 Yılına Kadar Alman-Türk Askeri Münasebetleri*" başlıklı birinci bölümünde 1756'dan yani Prusya Krallığı döneminden 1913 yılına kadarki Türk-Alman askeri ilişkilerine yer verilmiş olup bu süreçte Türkiye'ye gelen Alman diplomat ve askeri personel içinde yer alan von Regin'in, von Varennes'in, von Zegelin'in, von Goetze'nin, von Schmidt'in, von Scholten'in, von Moltke'nin ve von der Goltz'un Türkiye'deki faaliyetlerinden ve Osmanlı silahlı kuvvetlerinin modernizasyonuna yönelik çalışmalarına yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde

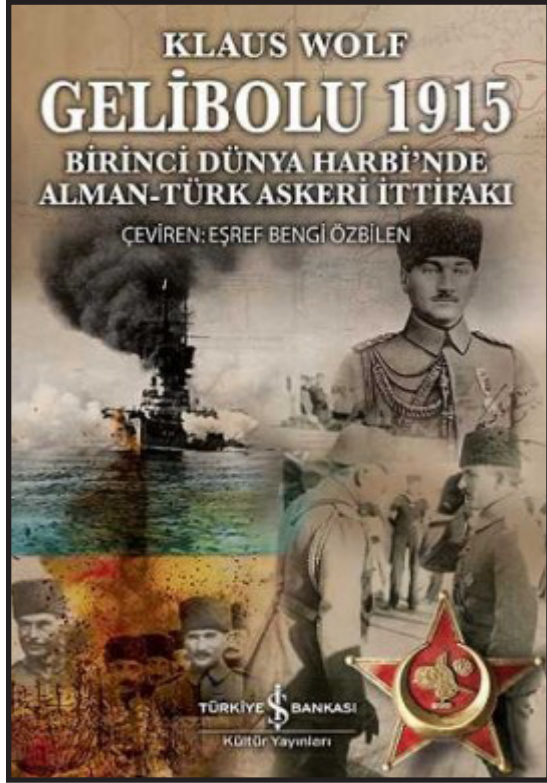
XVIII. - XX. yüzyıllar arasında batılı devletler arasında yaşanan Osmanlı merkezli rekabete de yer verilmektedir.

Kitabın “1913 Yılındaki Liman Askeri Islahat Heyeti’ne Giden Yol” başlıklı ikinci bölümünde kaybedilen Balkan Savaşları sonrasında yıpranan Osmanlı silahlı kuvvetlerinin yeniden organizasyonu ve yapılandırılması adına Osmanlı yönetiminin Alman askeri uzmanlarına başvurmasına yer verilmiştir. Özellikle Mahmut Şevket Paşa’nın sadrazamlığı döneminde özellikle de Mahmut Şevket Paşa’nın öldürülmesi sonrasında Enver Paşa’nın Harbiye Nazırı olmasıyla birlikte iki devlet arasında yoğunlaşan bu bağlamdaki görüşmeler ve Osmanlı yönetiminin 22 Mayıs 1913 tarihli resmi başvurusu

sonucunda Liman von Sanders başkanlığındaki ıslahat heyetinin Türkiye’ye gelişine bu bölümde değinilmiştir. Bu heyetin faaliyetleri üzerinde durulurken diğer yandan Alman ıslahat heyetinin Türkiye’deki varlığına yönelik olarak Türk ordusu içinde yükselen tepkiler de dile getirilmiş olup tepki gösteren Türk subayları arasında yer alan Mustafa Kemal’in şu cümlelerine de yer verilmiştir:

“Milli varlığımızın temel direği ve bir felaket anında hayatta kalmamızın yegane teminatı olan ordunun kontrolünü Almanlara bırakmak akılsızlıktır. Türkler ordularını kendileri yeniden teşkilatlandırma kabiliyetine sahip değil midir? Prusyalılara sığınmak her birimiz için hakarettir”.

Kitabın “Türkiye Harbe Girene Kadar Askeri Islahat Heyeti ve Akdeniz Filosu” başlıklı üçüncü bölümünde Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasından, Türk-Alman ittifakının imzalanması ve ittifak şartlarından söz edilmekte, Goben ve Breslau zırhlılarının İstanbul’a gelişi aşamaları üzerinde durulmakta ve bu gemilerin Osmanlı yönetimi tarafından satın alınarak satın alınarak Türk bayrağı altında isimlerinin *Yavuz* ve *Midilli* olarak değiştirilmesine değinilmektedir. Bölüm, Oramiral Wilhelm Souchon komutasında Karadeniz’e açılan Yavuz, Midilli, Hamidiye, Berk-i Satvet, Peyk-i Şevket kruvazörleri ile Gayret-i Vataniye, Muavenet-i Milliye, Taşoz ve Samsun muhriplerinin Rus

limanları Odesa, Sivastopol, Kefe, Kerç ve Novorossikh'i topa tutması ve bunun sonucunda Osmanlı Devleti'nin de Birinci Dünya Savaşı'na dahil olmasıyla son bulmaktadır.

Kitabın “*Askeri Islahat Heyeti'nin, Akdeniz Filosu'nun (MMD) ve Müstakil Kumandanlık'ın (SoKo) Türkiye'deki Hayatı ve Çalışmaları*” başlıklı dördüncü bölümünde bir yandan savaş öncesinde Türk ordusunun genel durumu hakkında bilgi verilmekte, diğer yandan da Türkiye'de görev yapan Alman askeri personelinin İstanbul'daki günlük yaşamları ve Türk askeri ile olan münasebetleri üzerinde durulmaktadır. Savaş sırasında Türkiye'ye gelen Alman subaylarının sayısının “*çığ gibi artmasından*” dolayı Türk subayları arasında önceden de var olan hoşnutsuzluğun daha arttığını ifade eden yazar, bu hoşnutsuzluğun temelinde Alman subaylarının Türk tabur, alay, tümen, kolordu hatta ordu komutanlıklarına kadar getirilmesinde yattığını ifade etmektedir. Bu hoşnutsuzluğun diğer bir nedeni olarak da yazar, göreve başlayan Alman askeri personel ve komutanların Türkiye, Türk ordusu ve Türk komutanları hakkında yeterince bilgilendirilmemiş olmasına dayandırmaktadır. Bu hoşnutsuzluk ve sonucunda oluşan gerilime ait bazı örneklere bölüm içerisinde yer verilmektedir.

Kitabın “*Boğaz Tahkimatı*” başlıklı beşinci bölümünde Çanakkale Boğazı'ndaki kıyı tahkimatlarının savaş öncesi durumundan söz eden yazar, Alman askeri mühendis ve uzmanlarının boğaz tahkimatı, kıyı bataryalarının modernizasyonu konularında gösterdikleri faaliyetleri belirtmekte ve deniz yoluyla Çanakkale Boğazı'nın geçilmesini önlemek adına boğazın mayınlanma faaliyetleri üzerinde durmaktadır.

Kitabın “*Çanakkale Boğazı İçin Savaş*” başlıklı altıncı bölümünde Bulgaristan'ın İttifak Devletleri safına çekilmesi konusunda gösterilen Alman diplomatik çabaları üzerinde durulmakta, 3 Kasım 1914 tarihli İtilaf donanmasının boğaza yönelik ilk saldırısına değinilmekte, Aralık 1914 - Mart 1915 tarihleri arasında Çanakkale Boğazı ve Gelibolu bölgelerinde gerçekleştirilen askeri hazırlıklardan söz edilmektedir. Yazar ayrıca bu bölümde 18 Mart 1915 tarihli deniz saldırısına değinmekte ve saldırının başarısızlıkla sonuçlanmasıyla birlikte İtilaf donanmasının uğradığı kayıplar üzerinde de durmaktadır.

Kitabın “*İtilaf Kuvvetlerinin Çıkarma Yapmasına Mani Olmak İçin Girişilen Hazırlıklar*” başlıklı yedinci bölümünde yazar, bir yandan İtilaf silahlı kuvvetlerinin Gelibolu Yarımadası'na yönelik gerçekleştirecekleri çıkarma hazırlıkları üzerinde durmakta, diğer yandan da çıkarma yapılabilecek bölgelerde gerçekleştirilen savunma hazırlıklarına değinmektedir. Bu savunma hazırlıklarına yönelik kimi Türk komutanların eleştiriler getirdiğini belirten yazar özellikle bu eleştiri getiren komutanlardan 19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal'in ismini ifade etmektedir.

Kitabın “*25 Nisan 1915'te Yapılan Çıkarmalar*” başlıklı sekizinci bölümünde İtilaf Genel Komutanlığı'nın Gelibolu'ya yönelik çıkarma planları

üzerinde durulmakta, 25 Nisan tarihli itilaf çıkarması ve çıkarma günü yaşanan çarpışmalara ait Alman subaylarının izlenimlerine değinilmektedir. Bölüm Yarbay Mustafa Kemal'in çatışmalara dahil olması ve komutası altındaki 57. Tümen'in başarılı taarruzları ve uğradığı ağır kayıplarla son bulmaktadır.

Kitabın "26 - 28 Nisan Muharebeleri" başlıklı dokuzuncu bölümünde 26-28 Nisan tarihleri arasında gerçekleşen Kumkale, Seddülbahir, Arıburnu çatışmaları üzerinde durulmakta, bu çatışmalara yönelik Alman subaylarının izlenimlerine değinilmektedir.

Kitabın "Kirte Muharebeleri" başlıklı onuncu bölümünde yazar, birinci, ikinci ve üçüncü Kirte Muharebeleri'ne değinmekte, bu muharebelere yönelik olarak başta Yarbay Mustafa Kemal'in olmak üzere Türk ve Alman komutanlarının görüşlerini de ifade etmektedir.

Kitabın "Siper Harbi ve Ağustos Ayında Suvla Koyu'na Yapılan Çıkarma" başlıklı on birinci bölümünde 1915'in Temmuz ve Ağustos aylarında Kirte, Arıburnu, Kocaçimen, Conkbayırı, Suvla ve Anafartalar bölgelerinde gerçekleşen çatışmalara değinilmektedir. Adı geçen bölgelerde gerçekleşen siper çatışmalarında ortaya çıkan sıkıntılara ve bu sıkıntıları giderebilmek adına Alman istihkam birliklerinin gösterdiği hizmetlerden söz eden yazar, bu çarpışmalarda Alman askeri personelinin uğradığı kayıplar üzerinde de durmaktadır. Bölüm yaşanan şiddetli çarpışmalar sırasında Mareşal Liman von Sanders'in Yarbay Mustafa Kemal hakkındaki şu ifadeleriyle son bulmaktadır:

"Savaş meydanındaki ilk büyük başarılarını Bingazi'de göstermiş olan Mustafa Kemal, sorumluluk almaktan kaçınmayan bir kumandandı. 25 Nisan sabahında kendiliğinden 19. Tümen'le kararlı bir şekilde müdahale etmiş, ilerleyen düşmanı sahile kadar geri atmış ve sonra üç aydan uzun bir süre bütün şiddetli hücumlara inatla ve ara vermeksizin başarıyla karşı koyarak Arıburnu cephesinde bulunmuştu. Azmine kesinlikle güvenebilirdim".

Kitabın "Türk Hava Birliği'nin Teşkili, Desteklenmesi ve Gelibolu'da Görev Yapması" başlıklı on ikinci bölümünde Türk Hava Birliği'nin oluşturulması, bu konuda verilen Alman desteği ve Türk Hava Birliği'nin Gelibolu Muharebeleri'nde verdiği hizmetlerden söz edilmektedir.

Kitabın "Gelibolu Muharebelerinde Donanmanın Görev Alması" başlıklı on üçüncü bölümde bölgede konuşlandırılan Türk ve Alman deniz gücünün Gelibolu Muharebeleri sırasında oynadığı rol üzerinde durulmaktadır.

Kitabın "İtilaf Kuvvetlerinin Çekilmesi" başlıklı on dördüncü bölümünde Gelibolu Muharebeleri'nin şiddetinin azalması ve Aralık 1915'te İtilaf güçlerinin Gelibolu Yarımadası'nı boşaltması üzerinde durulmaktadır.

Kitabın "Gelibolu Muharebelerinden Sonraki Dönem" başlıklı on beşinci bölümünde itilaf güçlerinin bölgeden çekilmesi sonrasında Alman askeri

personelinin Gelibolu'da faaliyetleri üzerinde durulmaktadır. Mondros Mütarekesi'ne ve mütareke sonrasında Türkiye sınırları içerisinde görev yapan Alman personelin ülkelerine dönüşlerine değinilen bölüm Türkiye'de kalan Alman askeri teçhizatının ve özellikle Yavuz zırhlısının durumu ile son bulmaktadır.

Kitabın "*Nihai Mülahaza*" başlıklı on altıncı bölümünde yazar, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki Türk-Alman ittifakının genel değerlendirmesini yapmakta, bu işbirliğinin iki ülke üzerinde oluşturduğu etkiler üzerinde durmaktadır.

Kitabın "*Almanların Zaiyatı ve Tarabya'daki Asker Mezarlığı*" başlıklı on yedinci bölümünde savaş sırasında Türkiye'de görev yapan Alman askeri personelinin uğradığı kayıplar yer almakta ve İstanbul/Tarabya'daki Alman Askeri Mezarlığı'nın günümüzdeki durumu üzerinde durulmaktadır.

Kitabın ana bölümlerinin yanı sıra Ek-I'de Tarabya'da bulunan Alman Askeri Mezarlığı'ndaki isimlere ve kayıp listelerine dayanarak oluşturulan Alman kayıplarının genel listesi yer almaktadır. Ek-II'de ise 1918 yılına kadar Türk komuta mevkiinde bulunan veya İstanbul ve Gelibolu'da görevlendirilen Alman subaylarının listesi bulunmaktadır. En son bölümde yer alan harita, Kroki ve onları destekleyen fotoğraflar da kitaba ayrı bir değer kazandırmaktadır.

Genel anlamda "*Gelibolu 1915, Birinci Dünya Harbi'nde Alman-Türk Askeri İttifakı*", yüzüncü yılında bulunduğumuz Birinci Dünya Savaşı ve bu savaşta önemli bir konumda yer alan Gelibolu Çarpışmaları hakkında aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Yazar, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmasını ve Çanakkale Savaşları'nın aşamalarını ağırlıklı olarak Türkiye'de görev yapan Alman komutan ve alt kademedeki askeri personelin izlenimleri ve hatıralarına dayanarak incelediği için okuyucu, süreci farklı bir bakış açısıyla irdeleme fırsatına da kavuşmuş olmaktadır. Son olarak böyle değerli bir çalışmayı dilimize kazandırdığı için Eşref Bengi Özbilen de ayrı bir teşekkürü hak etmektedir.

Mustafa ÖZDEMİR*

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (mustafa.ozdemir@deu.edu.tr).